

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HİKÂYELERDE YER ALAN DEĞERLER

Hatice FIRAT¹

Ahmet MOCAN²

ÖZET

Değer, “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlakî ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmaktadır. Bir değerın oluşması ve yerleşmesinde toplumun o değeri kabullenmesi, onaylaması büyük önem taşımaktadır. Değerler toplumun ortak malıdır ve toplumu oluşturan insanların büyük çoğunluğu tarafından benimsendiği, uygulandığı takdirde devam edebilmektedir. Bir toplumun varlığını ve gelecekte devamını sağlayan önemli unsurlardan olan değerlerin gelecek kuşaklara aktarımında eğitim önemli bir araçtır. Değer eğitiminin okullarda özellikle Türkçe dersi içerisinde yer aldığı, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda değer eğitime önemli bir yer ayrıldığı görülmektedir. Programda öğrencilere kazandırılmak üzere özellikle; evrensel, ahlakî/manevî ve millî değerler öne çıkarılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Muğla ili genelinde okutulan 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinin içerdikleri değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır, toplam 21 hikâye metni incelenmiştir. Çalışma sonucunda metinlerin ağırlıklı olarak ahlakî/manevî değerlere, ikinci olarak da evrensel değerlere yer verdiği, eserlerin bu değerler bakımından zengin olduğu görülmüştür. Metinlerde altı evrensel (insan sevgisi, doğa sevgisi, sağlığa önem verme, emek, saygılı olma, barış), on altı ahlakî/manevî değer (yardımseverlik, yalan söylememe (dürüstlük), sabırlı olma, sorumluluk sahibi olma, takdir etme, çalışkanlık, vefalı olma, cömertlik, cesaret, kanaatkârlık, azimli olma, temiz olma, fedakârlık, misafirperverlik, dayanışma, dostluk) saptanmıştır. Metinlerde bir tane millî değer (ana dili sevgisi) belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Türkçe öğretimi, Türkçe ders kitapları, değer, Hikâye

¹ Yrd. Doç.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, haticefirat@mu.edu.tr

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmetmocan@gmail.com

VALUES OF STORIES IN TURKISH CLASS TEXT BOOKS

ABSTRACT

Value is defined as, "a social group or community of their existence, unity, and ensure the continuity of operation, and they are required to maintain accurate and accepted by the majority of members of the public thought, purpose, basic moral principles or beliefs". Occur and the settlement value of the society to accept it, is of Great importance to approve of. Values are the common property of society, and adopted by the majority of people in society, may continue if applied. Important factor in the continuation of the existence of a society, and the future of education is an important tool to transfer the values to future generations. Value education in schools, especially with Turkish lessons, Turkish, is divided into an important place in the curriculum for value education. Students in the program to acquire, in particular, universal, moral / spiritual and national values are put forward. In this context study, taught in the province of Muğla, 6, 7 and 8 Grade Turkish course books, contain in terms of the values story, text, examined. As a result of the study of texts moral / spiritual values, in the second, the universal values, artifacts were found to be rich in these values. In texts six universal (human love, love of nature, health promotion, labor, respect, peace), sixteen moral / spiritual values (benevolence, to lie (honesty), patience, sense of responsibility, appreciation, hardworking, loyal, being, generosity, courage, frugality, being ambitious, being clean, self-sacrifice, hospitality, solidarity, friendship) was observed.

Keywords: Education, Turkish education, Turkish class text books, Value, Story

1. GİRİŞ

Znaniyecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, insanları ve olayları değerlendirmede kullanılan, bireylerin davranışlarında istenilen ve istenilmeyen durumları belirlemeye yarayan önemli ölçütler olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 1995: 83). Başka bir tanıma göre de değerler "bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlar" dır (Özgüven, 1999: 367).

Bir değerın oluşması ve yerleşmesinde toplumun o değeri kabullenmesi, onaylaması büyük önem taşımaktadır. Fichter (2006: 171)' a göre; toplumun belirli bir hareketi genel olarak onaylaması ya da onaylamaması, o hareketin doğru ya da yanlış, uygun veya uygunsuz olduğunu göstermektedir. Fichter, onaylanan değerlerin kişiler üzerinde çok güçlü bir baskıya/etkiye sahip olduğunu ve bu baskı sonucunda kişilerin o değere uydıklarını belirtmektedir. Bu da değerlerin toplumun ortak malı olduğunu, toplumu oluşturan insanların büyük çoğunluğu tarafından benimsendiği ve uygulandığı takdirde devam edebildiğini ortaya koymaktadır.

Bu şekilde varlığını sürdürebilen değerler, önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bireylerin doğru kararlara varmasında onlara yardım etmekte, davranışları belirlemede ve insanların davranışlarına yön vermektedir. Ayrıca, kişilerin kendilerini ve diğer insanları değerlendirmesini sağlayan ölçütler olarak toplumda önemli bir işleve sahiptir. Değerlerin, insanlara kesin olarak neler yapmaları gerektiğini söylemediğini; ancak onlara yol gösterdiğini "*olanı değil, olması gerekeni*" (Özlem, 2002: 204) ifade ettiğini belirtmek gerekir. Daha önce belirtildiği gibi değerler, toplumun üzerinde uzlaştığı, birleştirici olgulardır. Dolayısıyla ortak değerlere sahip insanlar arasında bir yakınlık oluşmakta, bu da değerlere toplum için bir dayanışma aracı olarak önem kazandırmaktadır (Gökçe, 1994: 133; Fichter, 2006: 176; İmamoğlu ve Karakitapoğlu Aygün, 1999: 2). Bu bakımdan değerlerin öğrenilmesi ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Toplumun varlığını ve gelecekte devamını sağlayan unsurlardan olan değerlerin öğrenilmesinde ve gelecek kuşaklara aktarılmasında eğitim önemli bir yere sahiptir. Çünkü değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması eğitimin temel amaçlarından birisidir. Bu amaç doğrultusunda, hem Türk millî eğitiminin genel amaçlarında hem de bu amaçların özelleştirildiği çeşitli derslere ait öğretim programlarında öğrencilere aktarılması gereken değerlere yer verilmektedir.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6. 7, 8. Sınıflar) incelendiğinde Türkçe eğitimi sonucunda bireylerin; Türkçe dersinin genel amaçlarıyla birlikte, dilin önemini bilen, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanıyan ve benimseyen, hoşgörü sahibi, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına karşı duyarlı; millî, manevî, ahlakî değerlere önem veren kişiler olarak yetiştirilmesinin hedeflendiği görülmektedir (MEB, 2006: 3).

Türkçe derslerinde en önemli araçlar olan edebi metinlerle anlama ve anlatma becerilerinin kazandırılması yanında toplumun benimsediği birçok değer tanıtılmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin; millî, manevî ve

evrensel değerlere duyarlı; bu değerlere önem veren bireyler olmasında Türkçe dersi önemli bir yere sahiptir (Yaman vd., 2009: 108).

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkçe dersi, temel olarak yazılı metinlere yani edebiyat ürünlerine dayanmaktadır. Edebî eserler, özellikle yazılı olmaları bakımından toplumun sahip olduğu değerleri çocuklara aktarmak için kullanılabilir. Türkçe eğitiminin ana unsurları olan dil ve edebiyat, Kaplan (2006: 39)'ın belirttiği gibi "*toplumun değerlerinin kabul görmesinde ve devamının sağlanmasında ihtiyaç duyulan unsurlardır*". Kültürü meydana getiren millî, ahlakî ve insanî değerlerin tanıtılması, benimsetilmesi ve bu yolla millet hayatının devamının sağlanması ancak dil ve edebiyat aracılığıyla gerçekleşmektedir (Özbay, 2002: 115).

Milleti oluşturan unsurların başında gelen dilin, kişiler arasında iletişim sağlama, ortak düşünme yapısı kurma, insanları bir arada tutma, geçmişle gelecek arasında köprü kurma gibi özelliklerinin yanında, "*millî değerleri gelecek nesillere aktarma aracı olma*" (Kavcar, 1999: 141-142) gibi önemli bir özelliği daha vardır. Toplum yapısında zaman içerisinde oluşan değerler dildeki kelimeler, kavramlar aracılığıyla gelecek kuşaklara taşınmaktadır. Kültürün temel unsurlarından olan edebiyat da tıpkı dil gibi toplumda kabul gören/görmeyen değerlerin taşınmasında bir araç olarak önemlidir. "*Değerler oluşturur, değerler aşılır edebiyat. Çocuğun kalbine, ruhuna, zihnine toplumsal ve insani değerler kazır*" (Alver, 2005: 308).

Kısacası edebî eserler, çocuğun çağlar boyunca toplum içinde biriken, kabul gören ve paylaşılan değerleri tanımaya, öğrenmesine yani değerlerin aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Değerlerin gelecek kuşaklara aktarımını sağlayan bu eserler aynı zamanda Türkçe dersinin en önemli materyalleridir. Türkçe derslerinde öğrencilerin bu materyallerle buluşmasını sağlayan önemli araçlar ise ders kitaplarıdır. Türkçe ders kitaplarında birçok bilgi ve becerinin kazandırılması için farklı türlerdeki edebî eserler araç olarak kullanılmaktadır. Değer kazanımında gerek duyguya, gerek olaya gerekse düşünceye dayanan türlerden yararlanmak mümkündür.

Çalışmamızda, Türkçe ders kitaplarında yer alan edebî türlerden "hikâye" özelliği gösteren metinlerin incelenmesi esas alınmıştır. Muğla ili genelinde kullanılan Türkçe ders kitaplarında (6. sınıf: Koza Yayınları, 7. ve 8. sınıf: Pasifik Yayınları) yer alan hikâye metinleri içerdikleri değerler bakımından ele alınmıştır. Araştırmada, adı geçen ders kitaplarındaki hikâye metinleri aracılığıyla öğrencilere aktarılan değerlerin türleri, işlenme sıklığı ve bu değerlerin daha çok hangi sınıf düzeyinde ele alındığını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Çalışma, ders kitaplarındaki hikâye metinlerinin; Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarında yerini alan "evrensel, millî ve manevî"

değerlerin aktarılmasındaki önemini ortaya koyacaktır. Dolayısıyla Türkçe eğitimi alanına katkı sağlayacak olması bakımından önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmada, “betimsel” yöntem kullanılmıştır. Betimleme araştırmaları, mevcut durumları, şartları ve özellikleri aynen ortaya koymaya çalışan; olayların, varlıkların, grupların vb. çeşitli alanların “ne” olduğunu betimleyen incelemelerdir (Kaptan, 1973:175). Çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinleri betimsel bir yaklaşımla incelenmiş, metinler “içerik analizi” yöntemiyle değerlendirilerek sonuca ulaşılmıştır.

Araştırma, Muğla ili genelinde kullanılan Türkçe ders kitapları (6. sınıf: Koza Yayınları, 7. ve 8. sınıf: Pasifik Yayınları) ile ve bu kitaplarda yer alan hikâye metinleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada toplam 21 hikâye metni incelenmiştir.

3. BULGULAR

Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (6.-8. Sınıflar), değerlere belli bir başlık altında ve sistemli bir şekilde yer verilmese de örtük olarak değinildiği görülmektedir (Şen, 2008: 768). Örneğin programın genel amaçları içerisinde “değerler” konusuna yer verilmektedir. Özellikle dokuzuncu ve on birinci maddeler, bahsedilen değerlerin “evrensel, millî ve manevî” değerler kavramıyla ifade ediliyor olması açısından dikkat çekmektedir.

Dokuzuncu maddede; millî ve evrensel değerlerin öğrencilere tanıtılması amacı dile getirilmekte, aynı zamanda değer kazandırmada Türk ve dünya edebiyatından seçilecek edebi eserler -kuramsal bölümde de vurgulandığı gibi- araç olarak sunulmaktadır.

Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, (MEB, 2006:4).

Dokuzuncu maddede öğrencilerin değerleri tanımasının amaçlandığı belirtilirken, On birinci maddede özellikle; millî, manevî ve ahlakî değer kavramlarına vurgu yapılarak öğrencilerin değerlere önem vermesi ve bağlanmasının amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Millî, manevî ve ahlakî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006:4)

Bu veriler doğrultusunda dokuzuncu ve on birinci maddelerin birbirini desteklediği söylenebilir. Ayrıca programda, okuma metinlerinde ve dinlenecek/izlenecek materyallerin içeriğinde bulunması gereken özelliklerden bahsedilirken bu araçların “millî, kültürel ve ahlakî değerlere” ve “evrensel” değerlere aykırı unsurlar içermemesi gerektiği vurgulanmaktadır

Metinlerde millî, kültürel ve ahlakî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır (MEB, 2006: 53).

İnsan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır (MEB, 2006: 54).

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda, “Temalar” başlığı altında ders kitaplarında yer alması gereken temalar belirtilmektedir. “Atatürkçülük”, “Sevgi”, “Millî Kültür”, “Toplum Hayatı” gibi çeşitli sınıflarda yer alması gereken zorunlu temalar dışında seçmeli olarak yer alabilecek temalara da yer verilmektedir. Programda seçmeli olarak yer alan temalardan biri de özellikle evrensel değerlerle ilgili olan “*Hak ve Özgürlükler*”dir. Bu tema “bireysel haklar, insan hakları, çocuk hakları” vb. alt temaları içermektedir (MEB, 2006: 55).

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda değer konusuna çeşitli bölümlerde yer verilmektedir. Programda “değer” kavramı daha çok “millî, ahlakî” kavramlarıyla birlikte ifade edilmektedir. Buradan hareketle programın üzerinde durduğu değerleri; evrensel değerler, millî değerler ve ahlakî/manevî değerler olarak üç ana gruba ayırmak mümkündür.

Evrensel değerler; sadece bir topluma ait olmayan, bütün toplumlarda hemen hemen ortak anlamlara gelen ve önem verilen, bütün insanlığı ilgilendiren, insanları ortak noktalarda buluşturan değerlerdir. “*Evrensel değerler demokrasinin bir anlamda alt yapısını oluşturan sacayaklarıdır*” (Somuncu, 2008: 27). Evrensel değerlere örnek olarak; barış, demokrasi, insan haklarına saygı, sevgi, doğa sevgisi, hayvan sevgisi, hoşgörü, adalet gibi insanlığın tamamını ilgilendiren değerler sayılabilir.

Millî değerler, evrensel değerlerden farklı olarak bir topluma ait, o toplum için önemli olan, o toplumun duygularını yansıtan değerlerdir. “*Kendi içinde uyumlu bir toplumun kurulabilmesi ve kendisini yeniden üretebilmesi için o toplumda yaşayan bireylere kazandırılan davranış kalıpları ve eğitsel kodlar*” (Demir ve Acar; 2005: 84) olarak tanımlanabilen kültürel değerler de millî değerler içinde ele alınabilir. Yurt, bayrak, dil sevgisi ve bu unsurlara saygılı olma, ülke büyüklerine saygı duyma ve değer verme vb. değerler millî değerler içinde sayılabilir.

Ahlakî/manevî değerler ise “iyi” ve “kötü” kavramları etrafında şekillenmektedir. Ahlakî değerlerin, toplumsal yaşamın bir gereği olarak toplumun çoğunluğu tarafından uyulması beklenen belli kuralları içerdiği (Sevinç, 2006: 207) belirtilmektedir. Ahlakî/manevî değerlere; dürüst olma, sözünde durma, güvenilir olma, vefalı olma, merhametli olma, sabırlı olma, fedakâr olma, alçakgönüllülük, azimli olma, kanaatkâr olma, cömert olma, takdir etme, yardımseverlik, sorumluluk sahibi olma, misafirperverlik, cesaretli olma, çalışkanlık vb. örnek olarak verilebilir. Birçok ahlakî değer aynı zamanda evrensel nitelik taşıdığı da belirtmek gerekir. Bu nedenle değerler çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilir de aralarında kesin bir ayırım yapmak mümkün değildir. Çünkü değerler birbirleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Özellikle “iyi” ve “kötü” kavramları etrafında şekillenen ahlakî/manevî değerler ile evrensel değerler birbirlerine karışmaktadır. Ahlakî/manevî değerler, genellikle diğer değerlerle ilişki içindedir. Çünkü iyi ve kötü kategorilerine sokulmayan düşünce ya da davranış çok azdır (Güngör, 1998: 77). Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yukarıda da belirtildiği gibi değerlerin genel olarak *evrensel, ahlakî/manevî ve millî değerler* olarak sınıflandırılması nedeniyle çalışmamızda değerler bu üç başlık altında ele alınmaktadır.

1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler

Koza Yayınları’na ait 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan altı temada (Sevgi, Atatürk, Bilim ve Teknoloji, Kişisel Gelişim, Doğa ve Evren, Okuma Kültürü) toplam otuz metin yer almaktadır. Kitaptaki otuz metnin dokuzu hikâye türündedir ve bu hikâye metinlerinin tamamında en az bir tane olmak üzere değer tespit edilmiştir.

1.1. Evrensel Değerler

6. sınıf Türkçe ders kitabı üzerine yaptığımız incelemede tespit ettiğimiz dokuz hikâye metninde *sevgi, saygılı olma, çalışma ve sağlığa önem verme* olmak üzere toplam dört evrensel değer saptanmıştır.

1.1.1. Sevgi: “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” (TDK, 2005: 1742) ve “insanı karşılık beklemeden yakın ilgi dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedakârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu” (Ayverdi, 2005: 2759) olarak tanımlanan evrensel bir değerdir. Eserlerde sevgi değerinin “İnsan sevgisi” ve “doğa sevgisi” olmak üzere kendi içinde ikiye ayrıldığı görülmektedir.

1.1.1.1. İnsan Sevgisi: “Eskici, Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, Gümüş Söğüt, İmza Günü” olmak üzere toplam dört hikâyede yer almaktadır. Bu

hikâyelerden Sevgi Paylaştıkça Çoğalır'da dört örnek, diğer hikâyelerde birer örnek olduğu görülmektedir:

- “Gerdanından, alnından, kollarından ve kulaklarından biçim biçim, sürü sürü altınlar sallanan, kara iri benli bir kadın onu göğsüne bastırdı” (Eskici, s. 17).
- “Öğretmenimiz, ‘Herkes sizler denli şanslı değil, ailesi olmayan çocuklar da var. Onların en büyük gereksinimi sevgi... Bu birkaç saat onları kendi kardeşinizmiş gibi görürseniz, ilgilenirseniz çok mutlu olurlar.’ demişti (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 22).
- “Gülümseyerek sevgiyle sarıldım ona” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 23).
- “Bir anda sevgiyle sarıldık” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 24).
- “Gece yattığımız zaman üçümüz de senin sağlığın ve mutluluğun için dua ediyorduk. (...) Senin bize cömertçe sunduğun sevgiyi, şimdi ben yeni kardeşlerime sunmaya çalışıyorum” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 24).
- “Eğildim, babamın yanağından öpüverdim. Babam içten bir gülümsemeye gözlerime baktı. Beni çok sevdiğini bir kez daha anladım, mutlandım!” (Gümüş Söğüt, s. 105).
- “Annesi gülümseyerek baktı oğluna. Eliyle saçlarını okşadı” (İmza Günü, s. 119).

1.1.1.2. Doğa Sevgisi: yalnızca “Gümüş Söğüt” adlı hikâyede iki örnek tespit edilmiştir:

- “İsterdim ki evimizin bahçesinde de ağaçlar olsun. Hele ırmak kenarında... ‘Aferin Bülent, ben de çoktandır onu düşünüyordum. Tam mevsimidir, ırmak kıyısına bir iki ağaç dikelim’ ” (Gümüş Söğüt, s. 104).
- “Babacığım, hemen şuraya evimizin dereye bakan kapısının önüne bir söğüt ağacı dikebilir miyiz?” (...) “Madem söğüdü bu kadar seviyorsun, olsun bari. Dikelim çocuğum, dikelim” (Gümüş Söğüt, s. 105).

1.1.2. Saygılı Olma: Saygı, “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu” (TDK, 2005: 1714); “bir kişiye, bir düşünüşe, bir eyleme, bir başarıya yüksek değer vermekten doğan özel bir duygu” (Akarsu, 1998: 156) olarak tanımlanan bir değerdir. 6. sınıf Türkçe

ders kitabında yer alan hikâyelerde saygılı olma değerine ilişkin tek örnek “Prensi Olmayan Masal Kitabı”nda bulunmaktadır:

- “... yaşlıca bir hanım sıraya girmek yerine kuponlarını yandaki pencereden uzatıyor, sıra beklemeden tabaklarını ya da ansiklopedisini her neyse alacak. Kadına çok kızıyorlar. Kadın kendi kendine mırıldandıktan sonra sıranın en arkasına geçiyor” (Prensi Olmayan Masal Kitabı, s. 109).

1.1.3. Çalışma: Hem birey hem de toplum açısından önemli bir değer olan çalışma değerine sahip bireyler başkalarına yük olmadan, başkalarının sırtından geçinmeden, ellerinden gelen çabayı göstererek başarıya ulaşmayı tercih ederler. Çalışma değeri, “*mal, hizmet veya düşünce üretmeye yönelik her tür çaba*” (Demir ve Acar; 2005: 126) anlamına gelen emek değerini de içermektedir. Çalışma değeri yalnızca “Sevgi Paylaştıkça Çoğalır” adlı hikâyede üç örnekle yer almaktadır:

- “*Bana verebileceğiniz en güzel armağan, okulunuzu başarıyla bitirmek ve iyi bir meslek sahibi olmaktır*” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 23).
- “*Sağlığım yerinde olduğu sürece çalışmaktan ve üretmekten büyük mutluluk duyarım*” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 23).
- “... kolay elde edilen para hiçbir zaman insanın kendi çalışarak kazandığı para denli değerli değildir” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 23).

1.1.4. Sağlığa Önem Verme: 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye metinlerinde sağlığa önem verme değerine ilişkin tek örnek tespit edilmiştir:

- “*A Süpermen evladım, bari giysin kurusaydı da öyle gitseydin, dedi; şimdi ıslak giysiyle üşüteceksin, hasta olacaksın*” (Süpermen İstanbul’a Düştü, s. 98).

1.2. Ahlakî/Manevî Değerler

Koza Yayınları’na ait 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dokuz hikâye metninde *yardımseverlik, temiz olma/temizlik, sorumluluk sahibi olma, takdir etme, sabırlı olma, cömertlik, dürüstlük, vefalı olma, cesaret* değerleri tespit edilmiştir.

1.2.1. Yardımseverlik: “*Kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak*” (TDK, 2005: 2134) anlamına gelen yardım etme/yardımseverlik değeri, ihtiyaç sahibi insanlara, karşılık beklemeden maddî, manevî olarak destek olmaktır. Yardımseverlik; dayanışmayı, sevgiyi, işbirliğini, iyilik yapmayı, arkadaşlığı, fedakârlığı, merhameti

barındıran manevî bir değerdir. “Eskici, Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, İlk Uçuş, Süpermen İstanbul’a Düştü” hikâyelerinde yer alan yardımseverlik değeriyle ilgili Sevgi Paylaştıkça Çoğalır’da iki, diğer hikâyelerde birer örnek bulunmuştur:

- “Zaten babadan yetim kalan küçük Hasan, anası da ölünce uzak akrabaları ve konu komşusunun yardımıyla halasının yanına, Filistin’in ücra bir kasabasına gönderiliyordu” (Eskici, s. 16).
- “Nuray anne, ben de büyüyünce senin gibi olacağım, başka çocuklara yardım edeceğim” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 22).
- “... siz büyüyüp elinize mesleğinizi aldığınız zaman da çevrenizde mutlaka sizin sevginize ve ilginize gereksinme duyan yeni kardeşleriniz olacaktır. İşte onlara elinizi uzatmayı unutmayın” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 23).
- “Çok geçmeden kardeşlerinin etrafında uçtuklarını gördü. Hepsi de türlü uçuş numaraları yaparak ona cesaret veriyorlardı” (İlk Uçuş, s. 83).
- “İşte tam bu sırada bir el uzandı Süpermen’in sırtına, çekti onu, kayığa aldı. Kıyıda dolaşan balıkçıydı onu kurtaran” (Süpermen İstanbul’a Düştü, s. 95).

1.2.2. Temiz Olma/Temizlik: 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye metinlerinde temiz olma/temizlik değerine ilişkin bulgular şunlardır:

- “Mamasını devirdiğinde Çöp Hindisi 300 adlı robot, içeri süzülüyor ve aslanın etrafındaki çöpleri emiyor” (Geleceğin Dünyası, s. 53).
- “Güzelim giysini de pek fena kirlletmişsin, şimdi annen sana kızmazsa çok iyi, tuh tuh, otomatik çamaşır makinesinde bile yıkansa artık bu giysi temizlenmez” (Süpermen İstanbul’a Düştü, s. 95).
- “Tertemiz, oldukça düzenli bir şekilde durular” (Özgün Bir Konu Aranıyor, s. 114).

1.2.3. Sorumluluk Sahibi Olma: Sorumluluk, “kişinin kendi davranışlarını veya yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir” (TDK, 2005: 1794). Sorumluluk sahibi bireyler, kendilerine güveni olan bireylerdir. Sorumluluk sahibi kişiler, kendilerinden önce, üstlendikleri işi ya da sorumlu oldukları kişileri düşünürler ve üstlendikleri görevi (sorumluluklarını) yerine getirebilmek için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Sorumluluk sahibi olma değeri, “Eskici” ve “Geleceğin Dünyası” adlı hikâyelerde birer örnekle yer almaktadır:

- “... nihayet bütün ayakkabılar tamir edilmiş, iş bitmişti” (Eskici, s. 21).
- “İşe gitme vakti geldi” (Geleceğin Dünyası, s. 55).

1.2.4. Takdir Etme/Övme: “Bir çalışmayı, bir işi, bir davranışı beğendiğinde bunu açıkça belirtme, bir kimseye değer verme” (Püsküllüoğlu, 1999: 1443) anlamındaki takdir ile “birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek” (TDK, 2005: 1552) anlamına gelen övmek birbirini tamamlayan, birbiriyle iç içe geçmiş iki değerdir.

Takdir etme ve övme, kişinin kendine olan güvenini yansıtan değerlerdendir. Bu değerlere sahip bireyler, başkalarının yaptığı davranışları, onların özelliklerini ya da ortaya koyduklarını beğenerek dile getirme gücüne sahiptirler. Takdir etme/övme değerine ilişkin örneklerin “Sevgi Paylaştıkça Çoğalır” ve “İlk Uçuş” adlı hikâyelerde birer örnekle yer aldığı görülmektedir:

- “Sen üçümüz için de bir masal kahramanıydın” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 24).
- “Öte yandan bütün ailesi etrafında dolaşarak onu övüyor, hepsi de getirdikleri yiyecekleri ona sunuyorlardı” (İlk Uçuş, s. 83).

1.2.5. Sabırlı Olma: Sabır, “katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felaket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme” (Ayverdi, 2005: 2616) olarak tanımlanmaktadır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâyelerde sabırlı olma değerine ilişkin tek örnek “Eskici”de bulunmaktadır:

- “Çok sabretti...” (Eskici, s. 17)

1.2.6. Cömertlik: kendine ait şeyleri başkalarıyla paylaşabilme, paylaşmaktan çekinmemektir. Cömert insanlar, sahibi olduğu ya da hakkı olan şeyleri kolaylıkla, çekinmeden, tereddüt etmeden başkalarıyla paylaşabilirler, paylaşmaktan mutluluk duyarlar. Cömertlik değeri; sevgi, paylaşma, yardımseverlik, iyilik yapma, fedakârlık gibi değerleri de barındırmaktadır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Sevgi Paylaştıkça Çoğalır” ve “İmza Günü” adlı hikâyelerde cömertlik değeriyle ilgili birer örnek yer almaktadır:

- “Senin bize cömertçe sunduğun sevgiyi, şimdi ben yeni kardeşlerime sunmaya çalışıyorum” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 24).
- “-... Son yazdığım kitap yok sende. Sanıyorum bunu bilmiyorsun. Şimdi sana onu da imzalayacağım. (...)
- Bu, benim en iyi okuruma hediyem, dedi. Okurken beni hatırlayacaksın” (İmza Günü, s. 212).

1.2.7. Dürüstlük: yalan söylememek, doğru olmaktır. Zor durumlarda dahi yalan söylememeyi, her durumda doğru söylemeyi gerektiren dürüstlük, insanın toplum içindeki yeri için, toplumda kazanacağı saygınlık için önemli bir değerdir ve sevgi, saygı, cesaret,

sorumluluk, güvenilir olma gibi değerleri de içermektedir. Dürüstlük değeriyle ilgili tek örnek “İmza Günü” adlı hikâyede yer almaktadır:

- “*Yalan söylemeyi de hiç sevmemişine göre doğruyu söylemeliydi*” (İmza Günü, s. 121).

1.2.8. Vefalı Olma: sevgi, saygı, paylaşma, fedakârlık, hoşgörü, alçak gönüllülük gibi değerleri içeren önemli bir değerdir.

İyilik her ne kadar karşılık beklenmeden yapılsa da, yapılan iyiliğin altında kalmamak, eldeki imkânlar dâhilinde, hemen ya da daha sonra iyiliğe karşılık vermek vefalı olmak olarak tanımlanabilir. Vefalı olmak, insanın karşısındaki kişiye, onun yaptığı iyiliğe verdiği değeri göstermesi bakımından önemlidir. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâyelerde vefalı olma değerine ilişkin tek örnek “Sevgi Paylaştıkça Çoğalır” adlı hikâyede tespit edilmiştir:

- “*Gece yattığımız zaman üçümüz de senin sağlığın ve mutluluğun için dua ediyorduk*” (Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, s. 24).

1.2.9. Cesaret: güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendine bulunduğu güven (TDK, 2005: 361) ya da “*insana tehlikeli veya zor bir işe girişme kuvvetini veren duygu, yüreklilik, korkusuzluk, cesurluk*” (Ayverdi, 2005: 477) olarak tanımlanmaktadır. Cesaret değerine ait tek örneğin “İlk Uçuş” adlı hikâyede bulunduğu görülmektedir:

- “*Artık korkusu kalmamıştı dedik ya... Mademki kardeşleri denize konmuştu, o hâlde kendisi de konabilirdi*” (İlk Uçuş, s. 83).

1.3. Millî Değerler

6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dokuz hikâye metninden sadece “Eskici” adlı eserde millî değere rastlanmıştır. Eserde işlenen değer “ana dili sevgisi”dir.

1.3.1. Anadili/Türkçe sevgisi: Türk Dil Kurumu (2005: 93)na ait sözlükte ana dili kavramı “İnsanın çocukken ailesinden ve soyca bağlı olduğu topluluktan öğrendiği dil” olarak açıklanmaktadır. Sadece “Eskici” adlı hikâyede tespit edilen “ana dili sevgi”si eserin genelinde ele alınan bir değerdir.

- *Artık ana dili büsbütün işitilmez olmuştu. ...*
- *Bir aralık nereden ve kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgınlığından ana diliyle sordu:*
- *Türkçe bildiği ve İstanbul tarafından geldiği için Hasan, şimdi onun sade işine değil, yüzüne de dikkatle bakmıştı. ...*
- *Eskici başka söz bulamamıştı. Bunu işiten çocuk hıçkırarak hıçkırarak, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır* (Eskici, s.17, 19, 21).

Tablo 1: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâyeler, Temaları ve İçeriğindeki Değerler

SINIF	METNİN ADI	TEMA	EVRENSEL DEĞERLER	AHLAKÎ/ MANEVÎ DEĞERLER	MİLLÎ DEĞERLER
6. Sınıf	Eskici	Sevgi	İnsan Sevgisi	Yardımsverlik Sorumluluk Sahibi Olma Sabırlı Olma	Ana dili/ Türkçe sevgisi
	Sevgi Paylaştıkça Çoğalır	Sevgi	İnsan Sevgisi Çalışkanlık	Yardımsverlik Takdir Etme Cömertlik Vefalı Olma	-
	Geleceğin Dünyası	Bilim ve Teknoloji	-	Temizlik/Temiz Olma Sorumluluk Sahibi Olma	-
	İlk Uçuş	Kişisel Gelişim	-	Yardımsverlik Takdir Etme Cesaret	-
	Süpermen İstanbul'a Düştü	Doğa ve Evren	Sağlığa Önem Verme	Yardımsverlik Temizlik/Temiz Olma	-
	Gümüş Söğüt	Doğa ve Evren	İnsan Sevgisi Doğa Sevgisi	-	-
	Prensi Olmayan Masal Kitabı	Okuma Kültürü	Saygılı Olma	-	-
	Özgün Bir Konu Aranıyor	Okuma Kültürü	-	Temizlik/Temiz Olma	-
	İmza Günü	Okuma Kültürü	İnsan Sevgisi	Cömertlik Dürüstlük	-

2. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler

Pasifik Yayınları'na ait 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan altı temada (Hak ve Özgürlükler, Atatürk, Doğa ve Evren, Duygular ve Hayaller, Alışkanlıklar, Millî Kültür) toplam otuz altı metin yer almaktadır. Kitapta yer alan metinlerin beş tanesi hikâye türündedir ve tamamında (en az iki tane olmak üzere) değer tespit edilmiştir.

2.1. Evrensel Değerler

Pasifik Yayınları'na ait 7. sınıf Türkçe ders kitabı üzerine yaptığımız incelemede tespit ettiğimiz beş hikâye metninde evrensel değerlerden yalnızca *sevgi* değerine yer verildiği ve bu değer hikâyelerde *insan sevgisi* ve *doğa sevgisi* olmak üzere iki şekilde yer aldığı görülmektedir.

2.1.1. Sevgi

2.1.1.1. İnsan Sevgisi: İnsan sevgisi değeri 7. sınıf Türkçe ders kitabında "Hayal Çocuk, Okumak İstiyorum, Sobacı" hikâyelerinde birer örnekle yer almaktadır:

- "Kendimce tanımış, kendimce sevmiştim. Dostunuz olmuştum." (Hayal Çocuk, s. 18).
- "Selma öğretmeni çok sevecen ve ilgili bir öğretmendi. (...) Hepsini de kendi çocukları gibi seviyordu" (Okumak İstiyorum, s. 22).
- "Teyzemi çok severdim, o da beni severdi" (Sobacı, s. 27).

2.1.1.2. Doğa Sevgisi: doğa sevgisi değeriyle ilgili örnekler yalnızca "Sobacı" adlı hikâyede bulunmaktadır:

- "... annemin özene bezene diktiği kasımpatılar toza bulanmış, bir bölümü molozların altında kalmıştı. Annem dayanamayıp ev sahibine çattı:
-Süleyman Bey, duvarın yıkılacağını önceden haber verseydiniz, çiçekleri söker yan tarafa dikerdik" (Sobacı, s. 26).
- "Süleyman Amca'nın ot çöp dediği çiçekler için annemin ne kadar uğraştığını, her gün mutfak penceresinden gururlanarak onlara baktığını biliyordum" (Sobacı, s. 26).

2.2. Ahlakî/Manevî Değerler

Yaptığımız incelemede, 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan beş hikâye metninde *yardımseverlik*, *fedakârlık*, *sorumluluk sahibi olma*, *dostluk*, *takdir etme*, *sabırlı olma*, *dayanışma*, *kanaatkârlık*, *azimli olma*, *misafirperverlik* ahlakî/manevî değerleri tespit edilmiştir.

2.2.1. Yardımseverlik: örnekler “Okumak İstiyorum” ve “Sobacı” adlı hikâyelerde bulunmakta; Okumak İstiyorum’da iki, Sobacı’da ise bir örnek yer almaktadır:

- “Onlar büyürken annesine hep yardım etmişti. Hele yaşı biraz daha büyüyünce annesinin sağ kolu olmuştu. Hayvanların bakımında, tarlada, çamaşırda, kardeşlerinin ihtiyaçlarında annesi hep Gülizar’dan yardım istiyordu” (Okumak İstiyorum, s. 22).
- “Onlar da Gülizar’ı destekliyor, sekizinci sınıfın sonuna doğru gireceği yatılı okul sınavlarına hazırlanması için ellerinden gelen yardımı yapıyorlardı” (Okumak İstiyorum, s. 23).
- “Ben de apar topar merdivenlerden inip yanına gittim. Yardım etmek istiyordum. Ufak tefek birkaç boru yerleştirdim kamyonete” (Sobacı, s. 30).

2.2.2. Fedakârlık: “sıkıntıya katlanma pahasına bir şeyin veya bir kimsenin menfaati için göze alınan hareket, fedakârca davranış” (Ayverdi, 2005: 929); “kendisini diğer insanlar için feda etmekten mutluluk duyma; başkalarının yararı söz konusu olduğu yerde kendi çıkarından vazgeçme anlayışı” (Demir ve Acar; 2005: 97) olarak tanımlanmaktadır.

Başkası için bazı şeylerden vazgeçme, başkalarını kendisinden önceye koyma, öncelikle kendini değil onları düşünme anlamlarına gelen fedakârlık; sevgi, saygı, bağlılık, itaatkârlık, cesaret gibi değerleri de içermektedir. Fedakârlık değeriyle ilgili “Okumak İstiyorum, Dostluğun Değeri, Anne! Ben Çocuk Değilim” adlı hikâyelerde birer örnek tespit edilmiştir:

- “Gözleri doldu, eli ayağı buz kesti. Demek öğretmen olamayacak, bildiklerini başkalarına öğretemeyecekti. İçinde biriken acıyı kâğıtlara döktü; yazdı, yazdı, yazdı... Kime mi? Öğretmeni Selma’ya. Cevap gelmekte gecikmedi. Öğretmeni, babasıyla görüşmek için bir hafta sonra köylerine geleceğini yazmıştı”(Okumak İstiyorum, s. 24).
- “Önce öteki güvercinleri kurtar, sonra bana gel, dedi” (Dostluğun Değeri, s. 78).
- “ ‘İyi valla! Niye ben gidiyormuşum? Pastayı yiyen o! Kendi gitsin. Akılsız ağzın cezasını ayaklar çekermiş.’
‘Bu saatte küçük çocuk dışarıya gönderilir mi? Sen büyüsun! Hadi canım...’
‘Tamam tamam gidiyorum’ (Anne! Ben Çocuk Değilim, s. 100).

2.2.3. Sorumluluk Sahibi Olma: bu değere ilişkin tek örnek “Okumak İstiyorum” adlı hikâyede yer almaktadır:

- “Her gün onlara yeni şeyler öğretmek için çırpınıp duruyordu. Gülizar, kendilerini yetiştirip başarılı insanlar olmaları için çabalayan öğretmenine...” (Okumak İstiyorum, s. 22).

2.2.4. Arkadaşlık/Dostluk: “Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri” (TDK, 2005: 120) olan arkadaş ile arkadaşlığın daha ileri, samimi, yakın bir aşaması olan dostluk, insan hayatının önemli ihtiyaçlarından ve parçalarındandır. Toplum içinde yaşayan insanın; dertlerini, kederlerini, mutluluklarını, sevinçlerini paylaşabileceği, zor durumlarında destek alabileceği, güvenebileceği, birlikte zaman geçirebileceği insanlara, dolayısıyla arkadaşlara, dostlara ihtiyacı vardır. Arkadaşlık/dostluk insanın yaşamdaki yükünü hafifletmeye yarar. Arkadaşlık/dostluk değeri; sevgi, saygı, fedakârlık, paylaşma, iyilik yapma, dürüstlük, yardımseverlik, sadakatli olma, vefalı olma gibi değerleri içerisinde barındırmaktadır. 7. sınıf Türkçe ders kitabında dostluk değeriyle ilgili tek örnek “Dostluğun Değeri” adlı hikâyede bulunmaktadır.

- “-Beni kurtarmakla işe başlarsan belki de yorulur, gevşersin, belki de onları kurtarmakta yavaşlarsın. Fakat ötekilerle işe başlarsan yorulsan bile dostun olan birini ağ içinde bırakmaya razı olmazsın, dedi” (Dostluğun Değeri, s. 79).

2.2.5. Takdir Etme/Övme: takdir etme/övme değerine ilişkin örnek “Anne! Ben Çocuk Değilim” adlı hikâyede yer almaktadır:

- “ ‘Karşı pastanede çikolatalı bitmişti, ben de akıl edip caddedeki pastaneye kadar gittim.’
‘İyi etmişsin’ ” (Anne! Ben Çocuk Değilim, s. 100).

2.2.6. Sabırlı Olma: bu değerle ilgili tek örnek “Hayal Çocuk” adlı hikâyede bulunmaktadır:

- “O günü yani tekerlekli sandalyeye kavuşacağım günü sabırsızlıkla bekliyorum. Yok, hayır! Sabırsızlıkla değil, sabırla bekliyorum. Çünkü sabretmeyi öğrendim. Benim durumumdaki bir çocuk için sabır çok önemli. Sabretmesini bilmeyen bu duruma dayanamaz. Ben sabrediyorum ve dayanıyorum” (Hayal Çocuk, s. 19).

2.2.7. Dayanışma: “bir grup içinde yer alan bireylerin aralarında veya grupların birbirleriyle olan ilişkilerinde, karşılıklı yardımlaşma, işbirliği, ortak tavır ve eyleme bağlı olarak gelişen bağlılık duygusu” (Demir ve Acar; 2005: 83) olarak tanımlanmaktadır. Dayanışma; insanlar arasındaki güveni, ilişkiyi üst düzeye çıkaran; sevgi, yardımlaşma, arkadaşlık, fedakârlık, işbirliği gibi değerleri içeren manevî bir değerdir. Dayanışma değeriyle ilgili örneğin “Dostluğun Değeri” adlı hikâyede yer aldığı görülmektedir:

- *“Felakete karşı gelebilmek için aramızdaki el birliğini kaybetmeyin. Hiçbiriniz, kendi canını arkadaşının canından ütün tutmasın. Hepimiz birlikte harekete geçerek tek kuş gibi uçalım; bu sayede hep birlikte kurtulalım, dedi”* (Dostluğun Değeri, s. 78).

2.2.8. Kanaatkârlık: azla yetinme, elinde olanla idare etme, elinde olana razı olma anlamlarına gelen manevî bir değerdir. Her ne kadar insanların ulaşmak istedikleri, elde etmek istedikleri hedefleri olsa da kanaatkârlık değerine sahip kişiler, ellerinde olanla yetinmeyi bilip bununla mutlu olmayı başarabilirler. 7. sınıf Türkçe ders kitabında kanaatkârlık değerine ilişkin tek örnek “Hayal Çocuk” adlı hikâyede yer almaktadır:

- *“Hem bacaklarım sakatsa ne olmuş, gözlerim sapasağlam ya! Sizleri görebiliyorum. Kulaklarım da sapasağlam, çığlıklarınız duyabiliyorum. İstediğimde Ay’ı, yıldızları seyretme mutluluğu az mı?”* (Hayal Çocuk, 19).

2.2.9. Azimli Olma: Azim, “bir işteki engelleri yenme kararlılığı” (TDK, 2005: 167); azimli olma; zorluklar karşısında yılmama, pes etmeme, verilen kararın arkasında durma, hedefe ulaşmak için çabalama, sabırla çalışma, bıkmadan sonuca ulaşmak için elden geleni yapma kararlılığını göstermektir. “Okumak İstiyorum” adlı hikâyede azimli olma değeriyle ilgili bir örnek tespit edilmiştir:

- *“Gülizar bütün zorlukları yenmeyi kafasına koymuştu. Havalara soğuyup da kar yağdığına gidiş gelişler daha da zorlaşıyordu. Olsun, Gülizar her şeye razıydı. İçindeki öğrenme ve kendisini geliştirme isteği, önündeki bütün engelleri aşmasını sağlıyordu”* (Okumak İstiyorum, s. 23).

2.2.10. Misafirperverlik: Misafir gelmesinden hoşlanmak, gelen misafiri iyi şekilde ağırlamak, ağırlamak için çabalamak, misafirlerin hoş vakit geçirmesini sağlamak anlamlarına gelen misafirperverlik, özellikle Türk milleti için önemli olan değerlerden biridir. Türk insanı, davetli ya da davetsiz, tanısın ya da tanımasın gelen misafiri ağırlamak, ona hizmet etmek için elinden geleni yapar. Eldeki imkânların en iyileri, güler yüzle misafire sunulur. Misafirperverlik; sevgi, saygı, hoşgörü, iyilik yapma, yardımseverlik gibi değerleri de içermektedir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında misafirperverlik değeriyle ilgili örnek “Sobacı” adlı hikâyede bulunmaktadır:

- *“Teyzemin komşusunun kapısını çaldık, belki nereye gittiğini biliyordur diye. Komşusu bilmiyormuş ama bizi evine davet etti. Annem de gürültülü evimize dönmek istemediği için hiç nazlanmadan çağırımı kabul etti”* (Sobacı, s. 27).

Tablo 2: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâyeler, Temaları ve İçeriğindeki Değerler

SINIF	METNİN ADI	TEMA	EVRENSEL DEĞERLER	AHLAKÎ/ MANEVÎ DEĞERLER	MİLLÎ DEĞERLER
7. Sınıf	Hayal Çocuk	Hak ve Özgürlükler	İnsan Sevgisi	Kanaatkârlık Sabırlı Olma	-
	Okumak İstiyorum	Hak ve Özgürlükler	İnsan Sevgisi	Yardıms severlik Fedakârlık Sorumluluk Sahibi Olma Azimli Olma	-
	Sobacı	Hak ve Özgürlükler	İnsan Sevgisi Doğa Sevgisi	Yardıms severlik Misafirperverlik	-
	Dostluğun Değeri	Duygular ve Hayaller	-	Fedakârlık Dostluk Dayanışma	-
	Anne! Ben Çocuk Değilim	Ahşkanlıklar	-	Fedakârlık Takdir Etme	-

3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler

Pasifik Yayınları'na ait 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan altı temada (Toplum Hayatı, Atatürk, Millî Kültür, İletişim, Kişisel Gelişim, Kavramlar ve Çağrışımlar) toplam otuz metin bulunmaktadır. Metinlerin yedi tanesi hikâye türündedir ve bunların altısında (en az bir tane olmak üzere) değer tespit edilmiştir.

3.1. Evrensel Değerler

Yaptığımız incelemede, 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan yedi hikâye metninde *insan sevgisi*, *saygılı olma* ve *barış* olmak üzere üç evrensel değer saptanmıştır.

3.1.1. Sevgi

3.1.1.1. İnsan Sevgisi: "Sevinme Oyunu" ve "Gül Hanım'ın Annesi" adlı hikâyelerde insan sevgisi değeriyle ilgili birer örnek bulunmaktadır:

- “Pollyanna içten gelme bir sevgiyle kollarını teyzesinin boynuna doladı” (Sevinme Oyunu, s. 77).
- “Lokanta kapısından, dudaklarında herkesi tavlayan sevimli, yaramaz çocuk gülümsemesiyle göründü mü hemen her yerden sevgi ile karşılanıyor, çağrılıyor” (Gül Hanım’ın Annesi, s. 122).

3.1.2. Saygılı Olma: “Dünyada, Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var” adlı hikâyede yer almaktadır:

- “Budist, Hristiyan ve Müslümanlardan oluşan ada halkı, aralarında inanç farklılıkları olmasına karşın, gerçekten de büyük bir bahçeyi paylaşırçasına aralarında duvarlar, çitler, sınırlar olmaksızın barış ve huzur içinde yaşıyorlardı” (Dünyada, Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var, s. 12).

3.1.3. Barış: “Barışma işi; savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, ... uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” (TDK, 2005: 201) gibi çeşitli tanımları yapılan barış değeri evrensel değerlerin başında gelmektedir. Barış, toplum ve dünya düzenini, insanlar arasında iletişimi sağlayan önemli bir değerdir ve sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerleri de içermektedir. 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Dünyada, Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var” adlı hikâyeye barış değeriyle ilgili tek örneği içermektedir:

- “Budist, Hristiyan ve Müslümanlardan oluşan ada halkı, aralarında inanç farklılıkları olmasına karşın, gerçekten de büyük bir bahçeyi paylaşırçasına aralarında duvarlar, çitler, sınırlar olmaksızın barış ve huzur içinde yaşıyorlardı” (Dünyada, Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var, s. 12).

3.2. Ahlakî/Manevî Değerler

Pasifik Yayınları’na ait 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâyeye metinlerinde yardımseverlik, fedakârlık, dostluk ve dayanışma olmak üzere dört ahlakî/manevî değer bulduğu tespit edilmiştir.

3.2.1. Yardımseverlik: yardımseverlik değeriyle ilgili tek örnek “Bir Buket Beyaz Gardenya” adlı hikâyede bulunmaktadır:

- “Belki de bir alışveriş dönüşünde paketlerini arabasından boşaltmasına yardımcı olduğum bir komşumuzdu bu armağanı yollayan. Ya da kış boyunca gelen mektupları kendisine verdiğim yaşlı adam mıydı acaba? Yerler buz tuttuğu için her an düşüp bir yerini inciteceğinden korkardı. O nedenle mektuplarını bahçedeki posta kutusundan alıp ben verirdim ona” (Bir Buket Beyaz Gardenya, s. 86).

3.2.2. Fedakârlık: “Dünyada, Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var...” ve “Kefil” adlı hikâyelerde fedakârlık değeriyle ilgili birer örnek yer almaktadır:

- “Ne yazık ki babası onun bir öğretmen olduğunu asla göremeyecek.’ dedi. ‘Geçen yıl fırtınalı bir günde bahçe çıktı ve bir daha da

dönmedi. O zamandan bu yana Gung'un bakımını ben üstlendim. İyi bir öğretmen olması için de elimden geleni yapacağım" (Dünyada, Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var..., s. 12).

- "-Arkadaşım bana kefil olacak ve eğer sözümde durmazsam öcünü ondan alabileceksin. (...)

-Fakat bilmiş ol ki bu müddet bittiği zaman görünmediğin takdirde arkadaşın senin yerine geçecek ve ben seninle ödeşmiş olacağım.

Mores arkadaşına koştı:

-Kral benim talihsiz teşebbüsümün darağacı üzerinde cezalandırılmasını istiyor. Bununla beraber, kardeşimin evlenmesinde bulunmak üzere bana üç gün müsaade ediyor. Ben dönünceye kadar onun yanında kefilim ol!

Arkadaşı hiç sesini çıkarmadan onu kucakladı, kendini zalim kralla teslim gitti" (Kefil, s. 29).

3.2.3. Arkadaşlık/Dostluk: Arkadaşlık/dostluk değeriyle ilgili örnekler "Kefil" ve "Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk" adlı hikâyelerde yer almakta; Kefil'de iki, Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk'ta bir örnek bulunmaktadır:

- "-Arkadaşım bana kefil olacak ve eğer sözümde durmazsam öcünü ondan alabileceksin. (...)

-Fakat bilmiş ol ki bu müddet bittiği zaman görünmediğin takdirde arkadaşın senin yerine geçecek ve ben seninle ödeşmiş olacağım.

Mores arkadaşına koştı:

-Kral benim talihsiz teşebbüsümün darağacı üzerinde cezalandırılmasını istiyor. Bununla beraber, kardeşimin evlenmesinde bulunmak üzere bana üç gün müsaade ediyor. Ben dönünceye kadar onun yanında kefilim ol!

Arkadaşı hiç sesini çıkarmadan onu kucakladı, kendini zalim kralla teslim gitti" (Kefil, s. 29).

- "Demek ki mertlik ve dostluk bağlılığı boş kelimeler değilmiş. Şimdi benim de sizden bir ricam var. Beni de dostluğunuza kabul edin ve üçümüzün kalbi bundan sonra bir olsun" (Kefil, s. 32).

- "'Hermiyas'la bu Yunus balığının dostluğunu görmüyor musunuz? Denize bırakmamış onu, getirip kıyıya bırakmış.'

'Ama o da ölü!' demişler.

Yaşlı adam: 'Öyle o da ölü.' demiş. 'Dostunu kıyıya çıkarmış ama kendi de dayanamamış buna, birlikte olmak dilemiş'" (Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk, s. 121).

3.2.4. Dayanışma: "Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk" adlı hikâyede bir örnekle yer aldığı tespit edilmiştir:

- "Şendiler, birbirlerine bağlıydılar. Biri sevdi mi hepsi mutlu olurdu; biri acıya mı uğradı, hepsi karalar giyerdi onunla birlikte" (Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk, s. 120).

Tablo 3: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâyeler, Temaları ve İçeriğindeki Değerler

SINIF	METNİN ADI	TEMA	EVRENSEL DEĞERLER	AHLAKÎ/ MANEVÎ DEĞERLER	MİLLÎ DEĞERLER
8. Sınıf	Dünyada, Herkeste Sevgi Var...	Toplum Hayatı	Saygılı Olma Barış	Fedakârlık	-
	Kefil	Toplum Hayatı	-	Fedakârlık Dostluk	-
	Sevinme Oyunu	İletişim	İnsan Sevgisi	-	-
	Bir Buket Beyaz Gardenya	İletişim	-	Yardımseverlik	-
	İda	Kişisel Gelişim	-	-	-
	Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk	Kavramlar ve Çağrışımlar	-	Dostluk Dayanışma	-
	Gül Hanım'ın Annesi	Kavramlar ve Çağrışımlar	İnsan Sevgisi	-	-

4. SONUÇ

Hikâye, çocukların gelişiminde son derece etkili edebî türlerden biridir. Çocuklara okuma alışkanlığı ve zevki kazandırması, dil bilincini geliştirmesi, hayal dünyasını zenginleştirmesi gibi birçok yararı olan hikâyelerin olay esasına dayanması, anlatılanların, verilmek istenenlerin çocukların zihinlerinde daha kolay canlanmasını sağlamakta ve akılda kalıcılığını arttırmaktadır. Hikâyeler, didaktik bir bakış açısıyla öğretimden ziyade, çocukların olay içinde yaşayarak öğrenmesini sağlayan bir edebi türdür.

Bir toplumun sağlıklı bir şekilde bir arada yaşamasını ve devamlılığını sağlayan önemli, yazısız kurallar olan değerler, eğitim yardımıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Türkçe dersi, eğitimin bu değer aktarımı işlevinde önemli bir görev üstlenmektedir. Türkçe ders kitaplarında yer alan edebî metinler, toplumun kabul ettiği/etmediği değerleri de içermektedir ve değerlerin çocuklara aktarımında kullanılmaktadır.

Çalışmada yapılan incelemeye göre, Türkçe ders kitaplarından 6. sınıf kitabında dokuz, 7. sınıf kitabında beş, 8. sınıf kitabında yedi olmak üzere toplam yirmi bir (21) tane hikâye metni yer almaktadır. Hikâye metinlerinde, altı tanesi evrensel, on altı tanesi ahlakî/manevî, bir tanesi millî olmak üzere toplam yirmi üç tane değer saptanmıştır. Anadili sevgisi dışında millî değerler içinde ele alınabilecek bir değer tespit edilememiştir.

6. sınıf kitabında yer alan dokuz hikâye metninin üçü "*Okuma Kültürü*", ikisi "*Sevgi*", ikisi "*Doğa ve Evren*", birer tanesi de "*Bilim ve Teknoloji*" ile "*Kişisel Gelişim*" temalarında yer almaktadır. Bu metinlerde, dokuz ahlakî/manevî değer, dört evrensel değer, bir millî değer saptanmıştır.

7. sınıf kitabında yer alan beş hikâye metninin üçü "*Hak ve Özgürlükler*", birer tanesi "*Duygular ve Hayaller*", "*Alışkanlıklar*" temasında işlenmektedir. Eserlerde on ahlakî/manevî değer ve bir evrensel değer tespit edilmiştir.

8. sınıf kitabında yer alan yedi hikâye metninden ikişer tanesi "*Toplum Hayatı*", "*İletişim*", "*Kavramlar ve Çağrışımlar*" temasında; biri de "*Kişisel Gelişim*" temasında yer almaktadır. Hikâyelerde dört ahlakî/manevî değer, üç evrensel değer belirlenmiştir.

Üç sınıfta da ortak olarak yer alan değerlerden biri ahlakî/manevî değerlerden *yardımseverlik*, biri de evrensel değerlerden *insan sevgisi*dir. İki değer de kendi grupları içinde değerlendirildiğinde en çok işlenen değerlerdir. *Yardımseverlik* değerine 6. sınıf kitabında dört, 7. sınıf kitabında iki, 8. sınıf kitabında bir metinde; *insan sevgisi* değerine 6. sınıf kitabında dört, 7. sınıf kitabında üç, 8. sınıf kitabında iki metinde yer verilmiştir.

Sabırlı olma, sorumluluk sahibi olma, takdir etme 6. ve 7. sınıf kitaplarında ortak olarak yer alan ahlakî/manevî değerler; *doğa sevgisi* ise aynı kitaplarda ortak olarak kullanılan evrensel değerdir. *Sabırlı olma* 6. ve 7. sınıf kitaplarında birer metinde; *sorumluluk sahibi olma* ve *takdir etme* 6. sınıfta iki, 7. sınıfta bir metinde kullanılmıştır. *Doğa sevgisi* ise her iki kitapta da birer metinde yer almıştır. *Fedakârlık, dayanışma* ve *dostluk* 7. ve 8. sınıf kitaplarında ortak olarak yer alan ahlakî/manevî değerlerdir.

Fedakârlık 7. sınıf kitabında üç, 8. sınıf kitabında iki metinde; *dayanışma* her iki kitapta da birer metinde; *dostluk* ise 7. sınıf kitabında bir, 8. sınıf kitabında iki metinde kullanılmıştır. 7. ve 8. sınıf kitaplarında ortak olarak yer alan evrensel değer bulunamamıştır.

Yalnızca 6. sınıf kitabında yer alan ahlakî/manevî değerler *yalan söylememe (dürüstlük), çalışkanlık, vefalı olma, cömertlik, cesaret ve temiz olma*; evrensel değerler *emek ve sağlığa önem verme*, millî değer ise *ana dili/Türkçe sevgisi* dir. Yalan söylememe, çalışkanlık, vefalı olma, cesaret, emek sağlığa önem verme ve ana dili sevgisi birer metinde; cömertlik iki metinde; temiz olma da üç metinde yer almıştır.

Sadece 7. sınıf kitabında yer alan evrensel değer tespit edilememiştir; ancak sadece bu kitapta yer alan ahlakî/manevî değerler *kanaatkârlık, azimli olma ve misafirperverlik* tir. Üç değer de birer metinde kullanılmıştır. Yalnızca 8. sınıf kitabında işlenen bir ahlakî/manevî değer görülmezken, bir metinde karşımıza çıkan *barış* değeri, sadece 8. sınıf kitabında yer alan evrensel değer olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye metinleri ve bu metinlerde yer alan değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Evrensel değerler, ahlakî/manevî değerler ve millî değerler olarak üç ana başlık altında incelenen değerlerden metinlerde altı evrensel (insan sevgisi, doğa sevgisi, sağlığa önem verme, emek, saygılı olma, barış), on altı ahlakî/manevî değer (yardımseverlik, yalan söylememe/dürüstlük, sabırlı olma, sorumluluk sahibi olma, takdir etme, çalışkanlık, vefalı olma, cömertlik, cesaret, kanaatkârlık, azimli olma, temiz olma, fedakârlık, misafirperverlik, dayanışma, dostluk), bir de millî değer (ana dili/Türkçe sevgisi) saptanmıştır. Bu verilere göre hikâyelerde en az yer alan hatta yok denecek kadar az olan değerler millî değerlerdir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın birçok bölümünde millî değerlere vurgu yapılmasına karşın hikâye metinlerinde neredeyse bu değerlere yer verilmemesi önemli bir eksiklik ve ders kitaplarındaki hikâye metinleri millî değerler bakımından yetersiz kalmaktadır.

Türkçe ders kitaplarında ahlakî/manevî değerler bakımından zengin kabul edilebilecek hikâyelere yer verilirken, evrensel değerleri barındıran hikâyeler de çok az yer tutmaktadır. İncelenen Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde, işlenen değerlerin sınıflar açısından dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinin, öğretim programında belirtilen tüm değer grupları açısından daha dengeli bir dağılım gösterecek şekilde seçilmesi gerekmektedir. Türkçe derslerinde gerek beceri gerekse değer kazandırma amacına hizmet eden en önemli araçların edebi eserler olması, Türkçe ders kitaplarına metin seçilirken daha dikkatli olunmasını zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKARSU, B. (1998) *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (8. Baskı), İnkılâp Kitabevi: İstanbul
- ALVER, K. (2005) "Çocuk ve Edebiyat", *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*- 104-105, 307-308.
- AYVERDİ, İ. (2005) *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyatı: İstanbul
- BİLGİN, N. (1995) *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Araştırmalar*, Sistem Yayıncılık: İstanbul
- CEYHAN, Y. ve CEYHAN, S. (2010) *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*, Pasifik Yayınları: Ankara
- DEMİR, Ö. ve ACAR, M. (2005) *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (6. Baskı), Adres Yayınları: Ankara
- FICHTER, J. (2006) *Sosyoloji Nedir?* (Çev. Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık: Ankara
- GÖKÇE, O. (1994) "Türk Gençliğinin Sosyal ve Ahlaki Değerleri", *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, 6, s. 131-139.
- GÜNGÖR, E. (1998) *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Neşriyat: Ankara
- İMAMOĞLU, E. O. ve KARAKİTAPOĞLU A. Z. (1999) "1970'lerden 1990'lara Değerler: Üniversite Düzeyinde Gözlenen Zaman, Kuşak ve Cinsiyet Farklılıkları", *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), s. 1-18.
- KAPLAN, M. (2006) *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları: İstanbul
- KAPTAN, S. (1973) *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, Rehber Yayınevi: Ankara
- KAPULU, A., DEDEOĞLU OKUYUCU, S., KAPLAN, Ş. ve KARACA, A. (2010) *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım: Ankara
- KAVCAR, C. (1999) *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi: Ankara
- MEB (2006) *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı: Ankara
- ÖZBAY, M. (2002) "Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 602, s. 112-120.
- ÖZGÜVEN, İ. E. (1999) *Psikolojik Testler*, Pdrem Yayınları: Ankara
- ÖZLEM, D. (2002) *Kavramlar ve Tarihleri I*, İnkılâp Kitabevi: İstanbul

- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (1999) *Türkçe Sözlük*, Doğan Kitap: İstanbul
- SEVİNÇ, M. (2006) “Evrensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansımaları”, Küreselleşme Ahlâk ve Değerler. (Ed. Yurdağül Mehmedoğlu ve Ali Ulvi Mehmedoğlu). Littera Yayıncılık: İstanbul
- SOMUNCU, S. (2008) *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Afyon
- ŞEN, Ü. (2008) “Altıncı sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi”, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-5, s. 763-779.
- TDK (2005), *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara
- Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009) “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), s. 107-120.
- YANGIN, B., CELEPOĞLU, A. ve TÜRKYILMAZ, F. (2010) *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*, Pasifik Yayınları: Ankara

